

Vlasto Kopač

Pogovor s častnim predsednikom PZS ob bližnji 90–letnici

Pogovarjala se je Marjeta Keršič – Svetel

Koliko domači, rojstni kraj vpliva na človeka? Recimo to, da ste se rodili blizu Žirov?

Bolj kot sam domači kraj verjetno na človeka vplivajo druge stvari, ki jih v življenju preživi. Rodil sem se v hiši na robu vasi pod Žirovskim vrhom. Kmetija je bolj samotna. Pri nas so bili v hiši žnidarji, krojači. Drugače ne bi mogli preživeti, ker je imela kmetija samo hektar zemlje in pol pa malo gozda. Bili so krojači in tako so k hiši kar naprej prihajali ljudje, tudi berači, ki so prenočevali pri nas. Zvečer smo varčevali s petrolejem in nismo prižigali luči. Tako smo zvečer sedeli v mraku okoli peči in poslušali grozljive zgodbe, da so nam šli kar lasje pokonci. Pozneje sem hodil v gimnazijo v Kranju, nato pa v Splitu. V Splitu sem maturiral na realki, potem pa sem šel služiti vojsko v Tuzlo. Od tam sem se napotil v Ljubljano k Plečniku in se vpisal na arhitekturo. To je bilo leta 1934. Sem pa že v Dalmaciji veliko hodil po Mosorju. Imel sem precej dalmatinskih prijateljev, ki niso samo jadrali po morju, ampak so tudi v hribe hodili.

Od kod ta želja po vzpenjanju v hribe? Navsezadnje so tudi žirovski hribi silno strmi, čeprav ne visoki.

O, pa še kako strmi so! Vendar je to gozdnat predel, zelo razgibana pokrajina. No, zares sem začel hoditi v hribe potem, ko sem prišel študirat v Ljubljano. Seveda sem hodil v Kamniško Bistrico. Tam sem naletel na plezalsko družčino Borisa Režka, na »Kavrsko bratovšino«. In tako smo začeli plezati. Kavri so planinske kavke – v Kamniških Alpah jim pravijo tako – po njih je bratovščina dobila ime. Plezalce, bilo nas je pet, je Režek v to družbo sprejel kot kavre, drugi so bili pa »lerpobi«. To ime – »Kavrska bratovšna« – je bilo Režkova ideja. Kavke te stalno spremljajo, ves čas so kje v bližini. Včasih sem ležal pred bivačkom pod Skuto, pa so ponavadi prileteli pogledat, če sem živ. Ležal

Vlasto Kopač

sem čisto pri miru in kaver je prišel čisto od blizu pogledat, ali nisem mogoče zrel za malico. To so namreč mrhovinarji! Zanimivo je, da so zmeraj vedeli, če je bil plezalec v težavah. So prileteli kar pogledat. Imajo tak čut, da zaznajo, kadar se dogaja kaj takega, kar obeta hrano zanje.

Ja, v hribe me je pa kar vleklo. Zelo. To je najbrž prirojeno.

Kakšno je bilo to hribolazenje v vaših študentskih letih?

Ja, na kolo pa v Bistrico! Včasih sem šele zjutraj prikolesaril nazaj v Ljubljano. Pa naravnost za risalno mizo! Kamniška Bistrica je bila dosegljiva – s kolesom si bil v dveh urah tam. Julijci so odpadli, ker so bili predeleč. Zato smo se držali Kamniških Alp. Za današnje pojme so smeri, ki smo jih mi plezali, čisto lahke. Ampak – vsaka stvar ima svoj razvoj. Za tiste čase so bili naši vzponi kar resna stvar. Plezal si pač, kar si zmožel.

Tudi vaša oprema je bila precej drugačna od današnje!

Seveda. Ampak nismo bili brez opreme: iz Vevč smo dobivali polstene podplate za plezalnike. Te smo lepili na podplate. Plezalnike smo imeli iz platna in iz usnja. Delali so jih razni čevljarji, podplate si je pa moral lepiti vsak sam. Pri plezanju so se zelo hitro obrabili in pripelpti je bilo treba nove. Lepilo smo dobivali iz Avstrije. Vrvi pa smo imeli konopljene. Kadar se je taka vrva zmočila, je bila trda, kot bi bila lesena. Šele po vojni smo dobili iz Trsta zelene najlonske od ameriške armade. Američani s tistimi vrvmi niso imeli kaj početi, prodajali so jih, mi pa smo jih tihotapili sem in z njimi opremili alpinistične odseke. To so bile krasne vrvi! Takrat po vojni, ko sem bil predsednik odbora za planinstvo in alpinistiko pri Fizikalni zvezi Slovenije, so po odsekih dobili te nove vrvi in tudi drugo opremo za stonj. Ta nova oprema je pripomogla k razvoju alpinizma. Dalo se je splezati tja, kamor prej ni bilo mogoče. Kline pa so kovali v Kamniku, v Stranjah in v Stahovici. In seveda na Jesenicah, tam so delali znamenite »jeseničane« iz mehkega železa.

Časa za plezanje pa je bilo malo – plezalo se je v glavnem samo ob nedeljah.

Ja ... včasih sem tudi malo potegnil. Ampak potem je profesor tako mendral okoli moje mize, da je bilo vse narobe! Od leta 1938 sem pri Plečniku od ljubljanske mestne občine dobival plačo, ker sem risal Žale ... Vsako soboto mi je dal na mizo kuverto s 300 dinarji. Malo me je prepričeval ... »Pustite no te gore!« Jaz sem mu pa včasih prinesel pokazat Fotografije, Bivak in Skuto, vso v srežu, in take stvari ... To sem mu pokazal. »Gospod profesor, takole je tam gor!« Pogledal je in rekel: »To je pa tako kakor ob stvarjenju sveta!« Potem je malo bolje razumel, zakaj rinemo v hribe.

Vlasto Kopač je kljub visokim letom še zelo aktiven

Mogoče ga je pa skrbelo za vas?

Mogoče. Seveda se lahko ubiješ, jasno.

Kako pa so smeri takrat nastajale?

Seveda smo natančno vedeli, kaj je preplezано, kaj pa ne. Ves čas smo bili na tekočem. Kakšno smer je tudi kdo komu pobral pred nosom. To se je dogajalo. Vedeli pa smo dobro, kaj si kdo ogleduje in kaj namerava. To so bile družine iz Ljubljane, predvsem akademska skupina SPD, pa Režkova »Kavrska bratovščina«... in pa Kamničani.

Je bilo med vami kaj tekmovalnosti?

O, seveda. Posebno med Režkom in Kamničani. Jaz sem bil s Kamničani vedno v zelo dobrih odnosih. Prav dobro smo se razumeli. Nikoli jim nisem hodil v zelje. Režek in Kemperle sta se pa malo »cuFala«, kot temu rečemo. Ampak ko smo prišli skupaj, sta lepo sedela za isto mizo. To je bilo prijateljsko tekmovalanje.

Ali ste imeli v Kamniških kakšno smer, po kateri ste vsi pogledovali in je bilo res vprašanje, kdo jo bo prvi preplezal?

Ja, to pa. Rzenik. Rzenik je bil nekaj, kar je mikalo vse. Ampak Modec in Režek sta pravzaprav že prej preplezala najbolj opazne, velike smeri. Potem se je pa začelo z zimskimi smerni. Prva zimska ponovitev Tschadove smeri je bila kar resno dejanje – prepleza-

li smo jo jaz, Filipič in Babinek, ko smo prišli iz Durmitorja.

Durmitor – to je bila za tiste čase prava pravcata odprava, mar ne?

Ekspedicija! To je bilo leta 1940. Poleti sta bila na Durmitorju France Avčin in Lasič. Pripovedovala sta o tistih vrhovih in mi smo si rekli: »Kaj pa, če bi šli to pozimi pogledat?« To je bilo nekaj, kar je bilo za nas dostopno. O Dolomitih takrat sploh nismo mogli resno razmišljati. To je bilo nedosegljivo. Mislim, da je bilo marca, ko smo se odločili, da gremo na Durmitor. Daro Dolar, ki je še živ, Cene Malovrh, Bojimir Filipič, jaz, Cene Paderšič, ki je pozneje postal narodni heroj, in Tone Dovjak, vseh skupaj nas je bilo šest. In smo šli s

smučmi na Durmitor iz Nikšiča. Na smučeh smo v globokem snegu prehodili 100 kilometrov. In smo potem marsikaj tudi preplezali. Z Malovrhom sva bila prva pozimi na Bobotovem Kuku. Zaradi teh vzponov smo pri Črnogorcih pridobili strašen ugled. »Slovenci! Odkar svet stoji, živ človek še ni stal pozimi na vrhu!« so govorili.

No, mi smo šli na Durmitor konec zime 1940. Naslednje leto pa je že izbruhnila vojna. Med vojno je bilo s hribi konec, oktobra 1943 so me aretirali, januarja 1944 pa odpeljali v Dachau.

Dachauska izkušnja je morala biti nekaj pošastnega. Kaj človeka v takih okoliščinah sploh obdrži pri življenju?

Samo to, da imaš svoje prepričanje, in moraš ga obdržati. Da te ne morejo zlomiti. Biti si moral prepričan, da bo tistega, ki te je zaprl in okupiral domovino, nazadnje vzel hudič. Prej ali slej! Edino tako obstaneš, drugače pa ne. Če pa ubušaš ... Bili so tudi taki, ki so delali samomore. Vrgli so se na električno ograjo. Enega sem narisal. Bil je Čeh. Lagerführer je prišel zadevo osebno pogledat. S kolesom se je pripeljal in si prižgal cigareto. »Posnemajte ga!« je rekel. In je šel. »Posnemajte ga!«

So se vam gore motale po glavi tudi v taborišču?

Ja, seveda. Misliti si moral na stvari, ki so bile daleč od resničnega življenja v taborišču. Tudi na hribe. Ampak druge stvari so bile takrat pomembnejše. Jaz sem si zastavil cilj, da bom to, kar se je v taborišču dogajalo, vse te grozote, narisal, da se bodo ohranile. Znal sem kar dobro risati – čeprav se risanja nisem nikoli učil. Risal sem na listke v velikosti razglednice, ki sem jih potem zalepil v razceplen karton. Tiste kartončke sem potem hranil kot odpadke – nihče si ni mislil, da je notri kaj skrito. Osemdeset risb je vsega skupaj. Nekatere so samo skice, detajli ... kakih šestdeset pa je dokončanih risb. Sreča, da se je to ohranilo. Če bi umrl, bi vse to pokurili.

Ko ste se po koncu vojne vrnili domov, ste jo najbrž kaj kmalu spet mahnili v hribe?

Ko sem prišel iz Dachaua, sem imel 49 kilogramov. Z Režkom sva šla takoj na Kamniško sedlo. Moral je vzeti moj nahrbtnik in nesel je oba, mojega in svojega. Kočo sva našla odprto, vzela sva metlo in grablje in

Samomor jetnika na električni taboriščni ograji (perorisba, 1944)

vse pometla ven in pred kočo zažgala. Naslednji teden sva šla pa na Korošico. Režek je rekel Bosovemu Petru, oskrbniku v koči v Bistrici: »Daj mi karabinko za sabo!« Peter pa je rekel: »Boris, bolj je, da je nimaš!« Takrat se je po hribih nad Bistrico dogajalo vse mogoče. Nemški vojaki in vojni ujetniki so bežali čez hribe v Avstrijo. Vse mogoče je bilo.

Kmalu po vojni ste postali predsednik odbora za planinstvo pri Fizikalni zvezi Slovenije. Kakšen je bil takrat položaj našega planinstva?

Po vojni so sklenili, da bi planinstvo sodilo v sklop Fizikalne zveze, in tako je nastal Odbor za planinstvo pri Fizikalni zvezi. Od 69 planinskih koč in domov, kar jih je imelo SPD, je bilo med vojno 49 požganih, 20 pa popolnoma izropanih in poškodovanih. To je bil velik problem. Sprva je delo vodil France Avčin, decembra 1946 pa so za predsednika odbora za planinstvo pri FZS izvolili mene ... Toda kar naprej se je govorilo samo o planinstvu, alpinistiki pa ni bilo. Pojasnil sem jim, da je planinstvo ena stvar, alpinistika pa druga. Ni sicer šport, vendar se zelo razlikuje od sprehajanja po stezah. Tako sem dosegel, da se je odbor preimenoval v Odbor za planinstvo in alpinistiko. Potem smo lahko začeli stvar bolj organizirati. Organiziral sem alpinistične odseke, ki so dobili zastojalno opremo. V Vratih sem organiziral alpinistični tečaj za inštruktorje, ki ga je vodil Joža Čop. Nekaj dni po tem tečaju pa so me na žalost spet zaprli.

Takrat ste postali žrtev notranjih čistk – aretirali so vas tedanji organi državne varnosti in 1948 so vas na enem izmed tako imenovanih »dachauskih procesov« celo obsodili na smrt. To je bilo prav gotovo še eno zelo težko obdobje vašega življenja.

Zaradi hribov po vojni nisem hotel iti v Beograd. V taborišču sem jih silno pogrešal. Manjkali so mi in nikakor nisem hotel iz Slovenije. Med vojno sem delal v dokumentni tehniki. To je izredno natančno risanje. Za naše ilegalce je bilo treba narediti legitimacije in druge dokumente. Vse izrisati, zvezati, opremiti z vsemi podatki ... risanje je bilo moja naloga. No, ko sem se vrnil iz taborišča domov, so to tehniko organizirali v Beogradu. Vsaka država ima tako službo. Mene so hoteli na vsak način poslati v Beograd – jaz pa sem se uprl. Prišla sta dva oficirja iz Beograda. »Druže Kopaču, mi te trebamo!« No, sem si mislil, če sem zabil že toliko

Reševanje z Gramingerjevim sedežem

let med vojno, v ilegalni in v taborišču – bom pa še kakšno leto, dve. »Koliko časa bo pa to trajalo?« »Dok god si živ!« »A, ne!« sem rekel. »Ni govora! Ne grem!« In nisem šel. Ko so me zaprli, je bilo prvo, kar mi je Nace Majcen, major, ki me je zasliševal, rekel: »Ti si se upiral iti v Beograd! Takrat smo začeli zbirati podatke o tebi!« In potem so mi dali vetra. Seveda nisem mogel reči, da v Beograd nisem hotel iti zaradi hribov!

Je med vašimi smermi kakšna, ki vam je še posebno pri srcu ali pa je povezana s kakšnimi posebnimi doživetji?

Pripisali so mi neko smer, ki je nisem nikoli preplezal! Z Urošem Bašem sva bila na Kokrskem sedlu in sva si rekla, da greva malo pogledat v Štruco. To je blizu. Čez Mala vratca sva šla tja. Čez zahodno steno Štruca

teče polica. Hotela sva videti, ali bi se dalo po tisti polici priti naokrog – pa se ne da. Proti levi se vleče pod polico lep kamin. Tja nisva hotela, ker se nama je zdelo prelahko. Hotela sva čim bolj na desno. Tam, kjer je tista velika žmula, ki visi kakih šest metrov ven in je vsa gladka – tam seveda nisva mogla čez. S seboj sva imela samo kline in vponke. Pa sva preplezala smer naravnost gor na polico – prav naravnost. Vsa smer ni visoka – mogoče sto metrov. Najprej sva splezala skozi nekakšen preduh, potem pa je bila skala lepo kompaktna, z lepimi oprimki ... in sva šla naprej. V vsej smeri nisva mogla niti enkrat zabiti klina! Pa navezana sva bila! Popolnoma brez potrebe – če bi eden padel, bi šla oba! Na dveh mestih pa sva naletela na težave. Prvič je Uroš plezal naprej, drugič pa jaz ... Uroš ni mogel doseči oprimka, pa je kar odskočil, zgrabil – in je uspelo. Ko sem jaz plezal naprej, pa sem naletel na popolnoma gladko steno. No, nad tisto gladko steno se je na levi začela poč, ki se je razširila v majhen kaminček. V poč se je zagostilo kamenje. Na dnu je bil zagostjen kamen, malo manjši od nogometne žoge. Joža Čop je imel zmeraj pri sebi Prusikovo vrvico, navito okoli pasu pod bluzo. Od njega sem se tudi jaz navadil, da sem nosil vrvico na tak način s seboj. Bila je 4 m dolga in 6 mm debela. Žnor'ca! Naredil sem locen in vozal, z desno roko sem se držal za oprimek, z levo pa metal locen navzgor, dokler ni vrvica padla okoli tistega kamna. Potegnili sem – kamen se je malo premaknil, vendar je držal. In tako sem zlezal gor. To je bilo pustolovsko! No, naprej pa ni bilo hudega.

Pozneje je avtor plezalnega vodnika tisto poševno smer po kamninu pripisal meni in Bašu. Ne vem, kdo si je izmislil, da sva z Bašem tam plezala. Pa ravno tam nisva hotela! Mislim pa, da najine prave smeri ni še nihče ponovil. Tam bi moral namreč vrtati, če bi hotel to varno preplezati. Da bi danes kdo metal Prusikovo vrvico okoli kamnov in in se potegnil v poč na taki dvojni vrvici – tega ne verjamem!

Vam gore prav gotovo niso pomenile samo plezanja ... vaše življenjsko delo na strokovnem področju je zelo obsežno, ampak ohranjanje stavbarske dediščine Velike planine najbrž sodi na prvo mesto. Kako ste se pravzaprav srečali z Veliko planino?

Leta 1936 poleti nisem šel domov v Split, ampak na Veliko planino. Tam gori je bilo življenje poceni, jaz pa sem imel pet dinarjev na dan. S tem sem se na Planini

preživel. Hodil sem bos, hrano sem hodil kupovat v dolino, mleko mi je pa pastir prodajal pol ceneje kot drugim. Malo sem pomagal, drvaril, nosil drva, sneg za vodo ... Tako sem se preživel čez poletje, jeseni sem šel pa na univerzo. Tak je bil moj prvi stik s Planino in z njenimi ljudmi, domačini.

Takrat, v tridesetih letih dvajsetega stoletja, je bila Planina še zelo starosvetna?

Takrat, ko sem jaz prvič prišel na Planino, so bile še vse bajte ovalne. Samo dve sta bili oglati. Samo dve! Ko so pa bajte čez zimo začeli najemati turisti, so se začele spremembe: najprej so namestili strop, potem so vrgli stransko lopo ven in naredili tako okno... pod je bil sprva iz ilovice, potem so namestili lesene pode, vrgli ven ognjišča in postavili zidane štedilnike ... Pravzaprav so nastale nove vrste bajt, ki so imele zmeraj manj skupnega s prvotno, ovalno velikoplaninsko bajto.

Med drugo svetovno vojno so marca 1945 požgali vsa Planino. Nemci in gorenjski domobranci so jo požgali do tal z zažigalnimi bombami. Potem so kmetje že junija postavili nove bajte. Postavili so jih na prvotne kamnite temelje, tako da so ohranili stare tlolise. Prvo je postavil Preskarjev Andrej. To je tista bajta, ki sem jo rešil in še stoji – edina še originalna. Zdaj bo razglašena za kulturni spomenik državnega pomena. Ampak ta je edina, ki je še ostala! Vanjo so že nič kolikokrat vlomili, jo izropali ... nihče prav ne skrbi zanjo. Velika škoda! Kamniški muzej se pač ne briga kaj dosti za to ...

Zadnja leta pa sploh kot obsedeni spreminjajo ovalne bajte v štirioglate. Zdaj jih dvigajo in širijo in povečujejo ... štirioglate pa delajo zato, ker absidalna lopa spredaj in zadaj zahteva izredno skrbno delo. Vsaka škodla mora biti izoblikovana po meri in malce zašiljena. In s tem je seveda veliko dela. Mladim tesarjem se tega ne ljubi tesati. Zdaj je z Veliko planino kot spomenikom naše pastirske kulture pravzaprav konec. Naredili so ceste, kmetje se vozijo gor z avtomobili, ob bajtah so naredili garaže ... vse polno je motoristov in kolesarjev ... Planina je izgubila svojo enkratnost. Svojo bajto sem prodal in sploh ne hodim več tja. Občina ni imela ljudi, ki bi razumeli pomen te dediščine. Pa tudi na republiškem zavodu za spomeniško varstvo ni bilo človeka, ki bi arhitekturo, ki je bila na Veliki planini ohranjena, zavaroval. Če ne drugače, prek UNESCO-a. To je bila enkratna, res enkratna dediščina!

Del vaše povezanosti z gorami je tudi risanje gora in raznih prizorov – nekatere vaše risbe so prav znamenite in jih večina naših planincev dobro pozna.

Ja, kar precej sem ilustriral. Predvsem naj bi ilustriral »V Triglavu in njegovi soseščini«. Leta 1943. Pa so me prej zaprli. Domobranska policija. Štiri ali pet risb sem naredil, več ne. Ena je ostala napol narejena – kako je strela ubila Bosijevega vodnika na vrhu Triglava. No, mene so zaprli, medtem pa je knjiga seveda izšla. Potem sem ilustriral Cevčevo knjigo o Planini, pa še kaj... tega je bilo kar veliko.

Gospod Kopač, kot častni predsednik Planinske zveze Slovenije gotovo spremljate vse, kar se v planinstvu in alpinizmu dogaja dandanes. Kaj mislite o današnjih časih v gorah?

Ja, stvari so se zelo spremenile. Recimo Kamniška Bistrica. To je edino izhodišče z juga v Kamniške Alpe. In pred nekaj leti je bila kočja kar zaprta, češ da se ne spleča ... Ko sem spraševal, zakaj je zaprta, so trdili, da ljudje pridejo z avtomobilom, drvijo v hribe, pa čim-

prej nazaj domov. Včasih smo pa šli in v hribih ostali nekaj dni, če smo le mogli. Zdaj so ljudje tudi veliko zahtevnejši.

Kaj pa alpinizem – kako gledate na to, kar zdaj počno alpinisti?

Joj, to, kar danes počnejo, je bilo za nas popolnoma nedosegljivo ... Smučarinja je prešla v deskanje – kdo bi si mislil! Plezanja se je sprevrgla v balvaniranje in v plezanje po ledenih slapovih. To so popolnoma nove stvari. Ali pa to sedanje ekstremno plezanje, čisto na meji zmogljivosti ... mi si česa takega še misliti nismo mogli. Samo ne vem, če je pri modernih alpinistih sploh še kaj ljubezni do gora. Pri nas pa je bila to ljubezen do gora. Iz samega veselja smo hodili v hribe. Od leta 1982 se starejši alpinisti srečujemo in vsakokrat je lepo obujati spomine na tiste čase. Smo edina skupina športnikov veteranov, ki se redno srečuje.

Gospod Kopač, dovolite, da vam v imenu Planinskega vestnika in naših bralcev zaželim vse najboljše ob vaši devetdesetletnici, ki jo boste praznovali junija!

Vlasto Kopač se je zelo trudil, da bi Velika planina ohranila svojo prvotno arhitekturo. Žal moderni časi starozitnosti niso naklonjeni. (foto: Borut Peršolja)